

NATIONAAL MONUMENT ORANJEHOTEL LES A: DE WEG NAAR HET ORANJEHOTEL

LEERDOELEN

Aan het einde van de les kunnen de leerlingen...

- beschrijven door welke gebeurtenissen het Oranjehotel is ontstaan
- de gevolgen van de opkomst van het nazisme en de bezetting van Nederland beschrijven
- de naam van het Oranjehotel verklaren aan de hand van historische gebeurtenissen
- de rol die het Oranjehotel innam ten tijde van de Duitse bezetting beschrijven

DUUR

30 minuten

BENODIGD MATERIAAL

- Pen, papier en schaar
- Het werkblad 'De weg naar het Oranjehotel'
- De PowerPointpresentatie 'De weg naar het Oranjehotel'

KORTE LESOMSCHRIJVING

De les 'De weg naar het Oranjehotel?' vormt samen met de les 'Strafbaar of niet?' de introductie voor een bezoek aan het Oranjehotel in Scheveningen. De lessen kunnen zowel gecombineerd als los in de klas worden gedaan.

De leerlingen moeten aan de hand van foto's en beschrijvingen een tijdlijn vormen van het ontstaan van het Oranjehotel. De leerlingen leggen deze op juiste chronologische volgorde: van de algemene situatie in de jaren dertig in Nederland en de opkomst van het nazisme in Duitsland in het bijzonder, naar de bezetting van Nederland en het ontstaan van het Oranjehotel.

Door met elkaar te overleggen en door de gebeurtenissen in een chronologische volgorde te plaatsen ontdekken de leerlingen welke oorzaken en gevolgen ten grondslag hebben gelegen aan het ontstaan van het Oranjehotel. De docent bespreekt de resultaten met de leerlingen klassikaal na.

WAT DOET U?

Stap 1

Vraag de leerlingen om een mindmap te maken: waar denken ze aan bij de Tweede Wereldoorlog? Bespreek de resultaten kort met elkaar.

Stap 2

Start met de PowerPointpresentatie en vertel wat de leerlingen gaan doen. Vraag of er leerlingen zijn die al weleens van het Oranjehotel hebben gehoord. Ter introductie vertelt u kort over het Oranjehotel: de gevangenis in Scheveningen waar tijdens de Tweede Wereldoorlog mensen werden gevangengezet die de Duitse wetten overtraden. De leerlingen gaan ontdekken hoe het zo ver heeft gekomen: wat is de historische aanloop geweest naar het Oranjehotel?

Stap 3

Verdeel de leerlingen in groepjes van twee of drie. Vertel dat de leerlingen met foto's en beschrijvingen een tijdlijn gaan maken, met het Oranjehotel als laatste punt op de tijdlijn. Deze staan op het werkblad in de bijlage en moeten ze als eerst uitknippen. Elke foto met beschrijving heeft één of meerdere letters. Deze horen bij een datum op de tijdlijn. Leggen de leerlingen de beschrijvingen op de juiste volgorde, dan komt de goede oplossing tevoorschijn (*gevangenis*).

Tip: Deze opdracht kunt u ook uitvoeren als een bewegend leren les door de kaartjes waar de letters opstaan en de data verspreid door het klaslokaal heen op te hangen.

Stap 4

Na het uitvoeren van de opdracht bespreekt u de tijdlijn klassikaal. Dit kan aan de hand van de PowerPointpresentatie. In de bijlage vindt u bij elke gebeurtenis achtergrondinformatie. U kunt kort de belangrijkste gebeurtenissen aanstippen en met de leerlingen mogelijke onduidelijkheden of vragen bespreken.

Stap 5

Bespreek met de groep welke oorzaken en gevolgen er in de tijdlijn te vinden zijn. Besteed hierbij aandacht aan twee thema's die hierin terugkomen: 1. Het wegvallen van de rechtsstaat en onafhankelijke rechtspraak, het ontmantelen van de scheiding der machten en nieuwe Duitse wetten en regels. 2. Opkomend verzet en arrestaties door de Duitse bezetting - het Oranjehotel is hier één van de gevolgen van.

Stap 6

De leerlingen hebben nu een idee welke historische gebeurtenissen hebben plaatsgevonden en van waaruit het Oranjehotel in gebruik is genomen. Bespreek met de klas: waar zou de naam Oranjehotel vandaan komen? Hierbij kunt 'Oranje' en 'Hotel' tweeledig uitleggen:

- Oranje: het symbool van verzet tegen de Duitse bezetter. Het is van oudsher de kleur die wordt gekoppeld aan het Koninklijk Huis. Veel Nederlanders droegen tijdens de oorlog oranje speldjes of strikjes om te laten zien dat ze vóór de koningin waren, en

dus tégen de Duitse bezetting. Een bekende leus was OZO: 'Oranje Zal Overwinnen'. Ook werd vanuit Engeland door de regering Radio Oranje uitgezonden.

- Hotel: officieel een 'verblijfplaats voor gasten'. In dit geval waren het de gevangenen die hier - gedwongen - als 'gast' verbleven.

De naam Oranjehotel werd in 1940 voor het eerst gebruikt en was al snel een begrip. Inmiddels legendarisch zijn de woorden die op een nacht in 1941 op de buitenkant van de gevangensmuur werden opgehangen: "In deze bajes zit geen gajes, maar Hollands glorie potverdorie".

BIJLAGE 1: ACHTERGRONDINFORMATIE

30 januari 1933: Hitler wordt rijkskanselier van Duitsland. De nazi's worden in Duitsland de baas.

Na de Eerste Wereldoorlog volgt een grote periode van instabiliteit. De democratie in Europa wordt van links en rechts aangevallen. In meerdere landen komen dictators aan de macht: Rusland (Lenin later Stalin), Italië (Mussolini), Spanje (Franco) - en in Duitsland Adolf Hitler. In 1929 veroorzaakt een wereldwijde economische crisis hoge inflatie en werkloosheid. Er heerst veel onvrede onder de Duitse bevolking. In 1933 wordt de Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP) bij de verkiezingen de grootste partij. Als rijkskanselier weet Hitler de macht naar zich toe te trekken. Duitsland wordt een dictatuur.

1 september 1939: Duitsland valt Polen binnen. Dit is het begin van de Tweede Wereldoorlog.

Na de Eerste Wereldoorlog kreeg Duitsland de 'Alleinschuld' aan de Eerste Wereldoorlog. Dit werd op 28 juni 1919 vastgelegd in het Verdrag van Versailles. Het land kreeg enorme herstelbetalingen opgelegd, raakte grondgebied kwijt en mocht geen leger meer hebben. Hitler wilt deze maatregelen terugdraaien en Duitsland weer 'groot' maken (een 'Derde Rijk'). Tijdens de Tweede Wereldoorlog wordt de oorlog op meerdere continenten uitgevochten. Duitsland, Italië en Japan staan tegenover Engeland, de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie.

14 mei 1940: Rotterdam wordt door het Duitse leger gebombardeerd. Veel huizen gaan kapot en honderden Nederlanders sterven.

Op 10 mei 1940 valt Duitsland Nederland, Luxemburg en België aan. In Nederland vinden op verschillende plekken gevechten plaats. Na vier dagen vechten bombardeert het Duitse leger het centrum van Rotterdam. Er vallen ruim achthonderd doden, tienduizenden inwoners raken dakloos. Het bombardement zorgt voor veel haat bij de Nederlanders.

15 mei 1940: Nederland geeft zich over. Generaal Winkelman ondertekent in Rijsoord de capitulatiepapieren.

Drie uur na het bombardement op Rotterdam geeft generaal Winkelman de Nederlandse troepen het bevel de strijd te staken. De volgende dag ondertekent hij in Rijsoord, in Zuid-Holland, de capitulatiepapieren. Dit is het begin van de Duitse bezetting van Nederland.

18 mei 1940: De nazi Arthur Seyss-Inquart neemt de plek in van de koningin en de regering.

De Oostenrijkse nazi Arthur Seyss-Inquart wordt benoemd tot *Reichskommissar für die besetzte Niederländische Gebiet*. Op 29 mei krijgen de Duitsers officieel de macht in handen. Er komt een einde aan de scheiding der machten en andere politieke partijen dan de NSB (Nationaal-Socialistische Beweging in Nederland) worden verboden. Aanvankelijk probeert Seyss-Inquart door middel van een politiek van de 'fluwelen handschoen' de Nederlandse bevolking voor het nationaal-socialisme te winnen. Maar door het toenemend verzet, in het bijzonder tegen de anti-Joodse maatregelen, culminerend in de Februaristaking in 1941, treedt de bezetter steeds harder op.

28 juli 1940: Koningin Wilhelmina houdt vanuit Engeland haar eerste toespraak aan de Nederlandse bevolking.

Op 13 mei vlucht Koningin Wilhelmina en het kabinet naar Engeland. Twee dagen later geeft Nederland zich over. Tot het einde van de oorlog blijft de koningin in Londen. Aanvankelijk uiten veel Nederlanders kritiek op de vlucht van de koningin - ze hebben het gevoel dat ze aan hun lot worden overgelaten. Maar ook vanuit Engeland weet ze haar volk te steunen. Tijdens de Duitse bezetting spreekt Koningin Wilhelmina via Radio Oranje de bevolking toe. Nederlanders luisteren in het geheim naar haar toespraken, want eigenlijk mogen ze alleen nog naar de Duitse radio luisteren. Vanaf 1943 moeten ze ook hun radio inleveren, maar sommige mensen verstopten hun radio en kunnen zo nog steeds naar Radio Oranje luisteren.

14 september 1940: Er komen steeds meer nieuwe Duitse wetten in Nederland. Zo mogen Joden niet meer voor de overheid werken.

Vanaf het begin van de bezetting probeert de Duitse bezetter de Nederlandse samenleving onder controle te houden. Daartoe worden verordeningen uitgevaard en komen er nieuwe wetten. Ook is er geen vrije pers meer. De nazi's zien de Nederlandse bevolking als een 'broedervolk'. Nederland zal deel uit gaan maken van het Duitse Rijk. Pers, kunst en cultuur, vakbonden, artsen en universiteiten worden onder nationaal-socialistische controle gebracht. Joden en andere 'ongewenste' groepen worden uitgesloten. Joden krijgen de schuld van alles wat er mis is. Er worden maatregelen getroffen voor de isolatie en uiteindelijke deportatie van de Joden in Nederland.

19 november 1940: De Duitse politie arresteert de Geuzen, een van de eerste verzetsgroepen in Nederland, en sluit ze op in de gevangenis.

Al vroeg tijdens de Duitse bezetting ontstaan de eerste verzetsgroepen, waaronder de 'Geuzen'. Deze naam verwijst naar de Watergeuzen tijdens de Tachtigjarige Oorlog, die tegen de Spanjaarden vochten. Al op 15 mei 1940 schrijft docent Bernard IJzerdraat zijn eerste 'Geuzenbericht' waarin hij de bevolking oproept zich tegen de Duitse bezetter te verzetten. De Geuzen verspreiden anti-Duitse pamfletten ('Geuzenberichten'), spioneren en plegen sabotage (bijv. het doorknippen van Duitse telefoonlijnen). De groep is echter erg onervaren en onvoorzichtig. Velen worden opgepakt en bijna honderd Geuzen zitten tegelijkertijd in het Oranjehotel. Op 13 maart worden vijftien van hen, en drie mannen die tijdens de Februaristaking hadden gestaakt, op de Waalsdorpervlakte gefusilleerd (de 'Achtien Doden'). Dit is de eerste massa executie in bezet Nederland.

8 maart 1941: De gevangenis in Scheveningen krijgt de bijnaam 'Oranjehotel'. Er zitten al veel verzetsmensen gevangen.

Na de capitulatie in mei 1940 krijgt de bezetter ook de Nederlandse gevangenis in handen. In de cellenbarak van de Scheveningse gevangenis komt in november 1940 een Duitse politiegevangenis, voor arrestanten van de Duitse politie (de *Sicherheitspolizei* und *Sicherheitsdienst*). Deze gevangenis krijgt al gauw de bijnaam 'Oranjehotel'. Al op 8 maart 1941 wordt in het illegale blad *De Vrije Pers* de Scheveningse gevangenis het 'Oranjehotel' genoemd, verbonden aan het bekende versje over het Oranjehotel: 'In deze bajes zit geen gajes, maar Hollands glorie potverdorie'.

Print dit document op A3-formaat uit.

I

De Duitse politie arresteert de Geuzen, een van de eerste verzetsgroepen in Nederland, en sluit ze op in de gevangenis.

14 mei
1940

8 maart 1941

30 januari
1933

15 mei
1940

14 september
1940

18 mei
1940

1 september
1939

28 juli
1940

19 november
1940

NG

De nazi Arthur Seyss-Inquart neemt de plek in van de koningin en de regering.

E

Duitsland valt Polen binnen. Dit is het begin van de Tweede Wereldoorlog.

S

De gevangenis in Scheveningen krijgt de bijnaam 'Oranjestotel'. Er zitten al veel verzetsmensen gevangen.

V

Rotterdam wordt door het Duitse leger gebombardeerd. Veel huizen gaan kapot en honderden Nederlanders sterven.

N

Er komen steeds meer nieuwe Duitse wetten in Nederland. Zo mogen Joden niet meer voor de overheid werken.

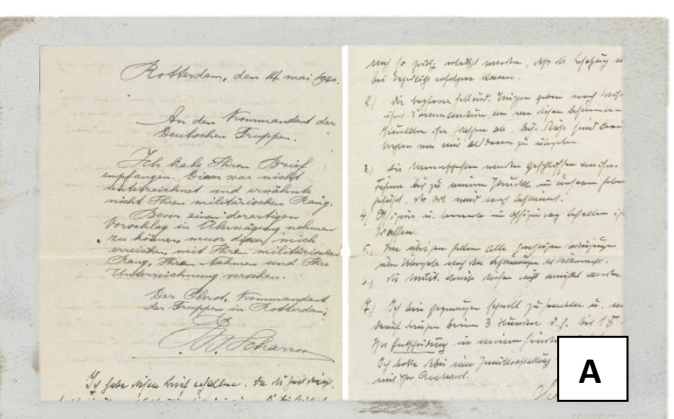
G

Hitler wordt rijkskanselier van Duitsland. De nazi's worden in Duitsland de baas

E

Koningin Wilhelmina houdt vanuit Engeland via Radio Oranje haar eerste toespraak aan de Nederlandse bevolking

A

Nederland geeft zich over. Generaal Winkelman ondertekent in Rijsoord de capitulatiepapieren.